

# MAADAY-KARA

ALTAY KAHRAMANLIK DESTANI

**Hazırlayan**  
Prof. Dr. Salahaddin Bekki





YAYIN NU: 1534  
KÜLTÜR SERİSİ: 887

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI  
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-945-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: Manas Yayıncılık, 2007

2. BASIM

**ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®**

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul  
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

**Editör:** Göktürk Ömer Çakır

**Kapak Tasarımı:** Ceyhun Durmaz

**Dizgi-Tertip:** Ötüken

**Kapak Baskısı:** Pelikan Basım

**Baskı:** ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş  
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk. Güven İş  
Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul  
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.  
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

**Salahaddin Bekki**, 13 Haziran 1967'de Sivas'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini aynı şehirde tamamladı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu (1991). “*Sivas Türküleri Üzerine Bir İnceleme*” adlı çalışmasıyla yüksek lisansını (1994), “*Altay-Türk Destanı Maaday-Kara, İnceleme-Metin*” adlı teziyle doktorasını tamamladı (2001). 25 Haziran 2002'de Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesine yardımcı doçent olarak atandı. 17 Mart 2006'da Ahi Evran Üniversitesinin kurulmasıyla kadrosu bu üniversiteye aktarıldı. 06 Ekim 2011'de doçent unvanını aldı.

Çok sayıda makalesi, tebliği ve ansiklopedi maddesi yayımlanan S. Bekki, üç yıl (Güz/2012- Güz/2014) süreyle *Türklük Bilimi Araştırmaları* (TÜBAR) dergisinin Yazı İşleri Müdürlüğünü yürüttü.

14 Mart 2017 tarihinde profesörlüğe yükseltilen S. Bekki'nin yedisi telif biri editörlük olmak üzere yayımlanan kitapları şunlardır:

- 1- *Baş Yastıkta Göz Yolda / Sivas Türküleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004.
- 2- *Maaday-Kara Destanı*, Manas Yayıncılık, Elazığ, 2007.
- 3- *Uzak Türk İllerinde Destanlaşan Evlilikler / Altay, Tuva, Hakas ve Şor Destanlarında Alplara Mahsus Evlilik*, Öncü Kitap, Ankara, 2009.
- 4- *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertuş Sempozyumu Bildiriler 2 Cilt*, Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, Kırşehir, 2013.
- 5- *Dedem Korkut Kitabı Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme / Türkiye'deki Yayınlar 1916-2013*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2015.
- 6- *Dedem Korkut Kitabı Araştırmalar*, Manas Yayıncılık, Elazığ, 2016.
- 7- *Son Abdal Neşet Ertuş / Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017. (Dicle Demirbaş ile)
- 8- *Graf Teori Terimleri Sözlüğü*, Pegem Akademi, Ankara, 2018. (Gülistan Kaya Gök ve Şerife Büyükköse ile)

Hâlen Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm başkanı olarak çalışan Prof. Dr. Salahaddin Bekki, İLE-SAM üyesi, evli ve üç çocuk babasıdır.

# İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 11

## MAADAY-KARA DESTAN METNİ

1. Kara-Kula Kağan'ın,  
Maaday-Kara'nın Altay'ını İstilas ve Kahramanın Doğuşu / 17

•

2. Kahramanın Atının Doğuşu / 33

•

3. Kahramanın Anne ve Babasını Kurtarmak Üzere Sefere Çıkışı / 47

•

4. Kahramanın Kara Kula Kağan'ı Yenip Yurduna Dönüşü / 72

•

5. Kahramanın Evlilik Yolculuğuna Çıkması / 82

•

6. Kahramanın Yeraltına Yolculuğu,  
Ölümü Yenmesi ve Göğe Yükselmesi / 108

**EK:** Maaday-Kara Destanı Hakkında / 115

•

Kaynakça / 131

1996 yılında doktora tezi olarak Maaday-Kara'yı belirleyen  
rahmetli hocam Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU  
ile  
Destan metninin Türkiye Türkçesine aktarılmasında  
en büyük emeğin sahibi  
kıymetli hocam Doç. Dr. Rıza HALİLOV'a  
şükran ve minnetle...

## SUNUŞ

Güzel sanatlar söz konusu olduğunda Türklerin insanlığın ortak mirasına sunabilecekleri en önemli katkısı kuşkusuz destanları olacaktır. Bugün dünya üzerinde bilinen en uzun soluklu destan -bir milyon civarındaki dize sayısı- Manas'tır. Manas destanı, Kırgız Türklerinin her türlü hayat deneyimlerini topladıkları bir ansiklopedi gibidir. Her türlü kültürel malzemenin ham haliyle yer aldığı Manas destanı, ondan beslenmesini bilen dünya çapında bir yazarı -Cengiz Aytmatov'u- yaratmıştır. Aytmatov vasıtasıyla da Kırgız kültürü dünyaca tanınıp bilinir hale gelmiştir.

Diğer Türk toplulukları da destan varlığı bakımından Kırgızlardan geride değildir. Belli bir dönem kültürel olarak birbirinden uzaklaştırılıp yabancılaştırılan Türk toplulukları, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeni Türk Cumhuriyetleri şeklinde dünya sahnesinde yerlerini alırken "Oğuz uykusu"ndaki Anadolu Türklüğü de aynı soydan aynı kandan olan kardeşlerini tekrar tanımak için birçok çabanın içerisine girmiştir. Kültür bilimcilerin ilk dikkatini çeken husus Türk dünyasında çok canlı bir şekilde yaşayan/yaşatılan destancılık geleneği olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'de devlet destekli iki büyük projeye imza atılır: Birincisi Türk Dil Kurumu tarafından desteklenip Prof. Dr. Fikret Türkmen başkanlığında gerçekleştirilen "Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi"dir. İkincisi ise Kültür Bakanlığı tarafından desteklenip merhum Nevzat Kösoğlu başkanlığında tamamlanan "Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Projesi"dir.

İlk proje kapsamında dördü inceleme olmak üzere kırk dört destan kitabı okuyucuyla buluşturulmuştur. Kırk destan kitabında, hacim olarak irili ufaklı onlarca destan metni, anlatıldıkları Türk lehçesi ve Türkiye Türkçesine aktarılmış şekilleriyle yayımlanmıştır. Bu kitaplar da yer alan destanları mısra sayısı bakımından yüz binlerle ifade etmek mübalağa etmiş olmayız. Kurumun dışında özel yayınevleri tarafından yayımlanan destanlar ile ikinci proje kapsamında yayın hayatına sokul-

muş metinleri de toplarsak dize sayısı bakımından milyonun üzerinde bir rakama ulaşırız.

Övünülecek nicelik ve nitelikte destan metinlerinin yayımlanmış olması sevinilecek bir durum olmakla birlikte yapılan bu yayınların günümüz genel okuyucu kitlesine hitap eden kitap formatından çok uzak olduklarını da üzülecek itiraf etmek durumundayız.

2001 yılında doktora tezi olarak savunup 2007’de kitap olarak yayımladığımız Maaday-Kara destanı da yukarıda anlatılan formatın dışında değildir. Altaylı Kayçı [anlatıcı/ozan] Aleksey Grigoreviç Kalkin’den 1948’de derlenen Maaday-Kara destanı, Türkiye’de kimsenin bilmediği dönemlerde -ki destanın Türkiye’deki ilk neşri Emine Gürsoy-Naskali tarafından 1999 yılında gerçekleştirilmiştir.- Rusçaya, İngilizceye ve Almancaya çevrilerek yayımlanmış, İsviçre’nin başkenti Zürih’te 15 Ekim 1999 ve 11 Ekim 2000 tarihlerinde olmak üzere iki defa da tiyatro sahnesinde Almanca olarak yerini almıştır. -Meraklısı için Maaday-Kara destanıyla ilgili yapılan yayınlar ve destanın içeriğine dönük bazı değerlendirmeler kitabın sonuna eklenmiştir.-

Baştan sona manzum ve 7739 dizelye Altaylardan derlenmiş en hacimli destan olan Maaday-Kara’da, her biri farklı bir destanın konusu olabilecek “zalim hanla mücadele”, “ucubelerle savaş”, “tutsak düşmüş olan anne ve babanın kurtarılması”, “evlilik yolcuğuna çıkma”, “yeraltı tanrısı Erlik-Bey’le mücadele” gibi birçok konu bir arada işlenmiştir. Hacmi, içeriği, üslubu ve nazım tekniği bakımından Altay destanlarının zirvesi kabul edilen Maaday-Kara, Alman araştırmacı Ruht Gilg’in deyişiyle “*Dünya destan literatüründe yer alacak kalitede bir eserdir.*”

Bu çalışmada, genel okuyucu kitlesi hedef seçilerek 7739 dizeden oluşan manzum destan metni Ölçünlü Türkiye Türkçesiyle mensur olarak tekrar yazılmıştır. Alt metin olarak 2001 yılında tamamladığımız doktora tezi kullanılmıştır. (“Maaday-Kara” anahtar sözcüğüyle YÖK Ulusal Tez Merkezinde 105200 numarada kayıtlı olan çalışmamıza ulaşmak olanaklıdır.) 1999’da Emine Gürsoy-Naskali tarafından yapılan neşir de çalışmanın daha sağlıklı olması açısından mukayese/doğrulama metni olarak her zaman el altında bulundurulmuştur. Bu işlem yapılırken Altay destanlarının tür olarak masallara yakın durması ve mitolojik öğelerle yüklü bulunması sebebiyle öğrenilen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Düzyazılaştırma sırasında destanın ruhunu muhafaza etmek adına destana özgü deyimler, kalıp ifadeler -bazen Altayca- saklanmaya

çalışılmış, gerekli görülen yerlerde bunların dipnotu şeklinde açıklamaları verilmiştir. Okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak için metin, destanın orijinal yayınında olmamasına rağmen bölümlere ayrılmış ve her bölüme bir başlık konulmuştur. Hazırlanan metin, bilimsel çalışmalara da kaynaklık etme olasılığı göz önünde tutularak onar onar numaralandırılmıştır. Böylelikle yeniden yazılmış metin ile destanın manzum şekli arasında mukayese yapma şansı da doğmuştur. Çalışma, bu özellikleri dolayısıyla bir ilktir.

Eğer bu destanı, genel okur kitlesine ulaştırabilirsek birçok yeni yaratma da aracılık etmiş olacağız: Çocuk edebiyatı sahasının kalem erbabı, Maaday-Kara'dan hareketle çocuklar için yeni masallar yazıp çizgi romanlar üretebilecek, destanın mitolojik kurgusu ressamalara esin kaynağı olabilecek, destan sinema sektöründe fantastik ve bilim-kurgu türünde film çeken yapımcılara ilham verebilecek, Almanca olarak tiyatro sahnesine çıktığı gibi Türk seyirciyle de sahnede Türkçe ile buluşabilecektir.

Çok değerli üç beş yıl içerisinde hepsi sahalalarında çalışkanlık ve ürettikleriyle temayüz edecek yol evlatlarım Cennet [Kezban], Seçil, Özgenur, Sahra İpek, Dicle, Enis ve soy evladım Yavuz Bülent bu çalışmaya değişik ölçülerde katkı verdiler. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ederim.

Maaday-Kara destanı özelinde yolbaşçılarım hocam Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu'nu rahmet ve minnetle anıyorum. Aziz hocam Doç. Dr. Rıza Halilov'a sağlıklı uzun ömürler diliyorum. Bu önemli kültür hazinesini farklı formatta Türk okuruyla tekrar buluşturan Ötüken Neşriyat'a ve onun titiz editörü Göktürk Ömer Çakır'a müteşekkirim.

Kırşehir, 23 Nisan 2020

**Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ**



MAADAY-KARA  
DESTANI

METİN



## 1. Kara-Kula Kağan'ın, Maaday-Kara'nın Altay'ını İstilas ve Kahramanın Doğuşu

Kızıl (alev) yüzlü alpin ak/nur yüzlü halkı, Altay'ın<sup>1</sup> dibini geçip büyümüş. Tatlı dilli ve Çoban yıldızı gözlü oymağı, güneşin ışığını kapatan kızıl taygayı<sup>2</sup> bürüyüp uğuldamış. Ak duman nefesli atı, (10) alaca renkli ve tüy değiştiren binlerce malı, ay ışığını kapatan ala taygayı bürüyüp tıkr tıkr dolaşmış. Bunlar, yetmiş kollu mavi nehre sulağım, yedi büyük sıra dağa otlağım deyip yeryüzünde dolaşarak yetmiş yıl yaşamış. (20) Bu halkın yiğidi Maaday-Kara, eşliğinde soydaşlarının içki içtiği, çadırının köşesinden akan suyu ise ineklerin içtiği ulu bir alp, şanlı bir kezermiş.<sup>3</sup>

Anlı şanlı Maaday-Kara'nın soydaşları, onun şanlı bahadırları, yaz mevsimi geldiğinde yağmur yağmayan, kış mevsimi geldiğinde ormanlarına kırağı düşmeyen (30) yedi zirveli Çeret-Çemet Dağı'nda,<sup>4</sup> dokuz zirveli Çemet Dağı'nda, sessizce akan ak nehrin, çağlayarak akan mavi nehrin kıyısındaki yiğit Maaday-Kara'nın Altay'ında yaşarlarmış.

Anlı şanlı Maaday-Kara Ay'ın altında yay gibi uzanan Ala taygaya atam, güneşin altında uzanan Kızıl taygaya anam diyerek (40) otlaklara malını salmış, obalara yurdunu kondurmuş; tepelik yerlere atlarını, düzlük yerlere insanlarını kondurarak Altay'da yaşamış.

<sup>1</sup> Altay: Bir kağanın sahip olduğu toprağı, ülkesi; kahramanın memleketi; tüm yeryüzü, dünya.

<sup>2</sup> Tayga: TDK Türkçe Sözlük'te, "Orman kuşağı, kozalaklı orman bitki örtüsü." şeklinde tanımlanan kelime terim olarak, "Dağların ağaç yetişebilen en yüksek belinde, meyilli yamaçlarında, Tanrı tarafından, yaratılışın başında var kılındığına inanılan, seyrek bitmiş, tepeleri düz, dalları aşağı dönmüş gibi görünen ağaç topluluklarının bulunduğu yerler." (Ergun, 2009: 75-79) manasına gelmektedir. Destanda daha çok "ağaçlarla kaplı dağlık, tepelik bölgeler" anlamında geçmektedir.

<sup>3</sup> Kezer: Bahadır, yiğit. Buryat, Tuva ve Moğollarda bu adla (Gezer) destan kahramanı da vardır.

<sup>4</sup> Çeret-Çemet: Yedi zirveli kutsal dağ, yüce dağ.

Yetmiş kollu nehrin birleştiği yerde, yedi büyük dağ-kalenin arasındaki vadide yüz budaklı<sup>5</sup> ölümsüz kavak, Ay ve Güneş'in ışıkları altında altın gibi parıldayarak duruyormuş. (50) Aya doğru eğilen yanında altından yaprakları, güneşe doğru eğilen yanında gümüşten yaprakları olan bu ağacın, aşağı doğru eğilmiş kırk ayrı budağı, yukarı doğru kalkmış yetmiş ayrı budağı varmış. Bir budağının altında yüz kısrak barınabilen, (60) bir diğer budağının altına bir yıllık sığabilen, üçüncü budağının altında kırk koyun gizlenebilen başı ve gövdesi sık yapraklı bay-terek,<sup>6</sup> sallanıp parıldayarak Altay'da böyle boy gösteriyormuş.

Yedi boğumlu bu kavağın tepesinde birbirine benzeyen iki altın guguk kuşu, (70) gece gündüz karşılıklı ötüşürmüş. Onların ötmesiyle Altay'da beyaz çiçekler açarmış. İki altın guguk kuşunun bu ülkede yaşamasından mutlu olan doğa, mavi çiçeklerle etrafı süslemiş. Bu birbirine benzeyen iki altın guguk kuşu, kimin ne kadar yaşayacağını ve ne zaman öleceğini bilirlermiş. Bu güzel kuşlar kim mesut olacaksa söyleyip onları sevindirirken, aynı ağaçta yaşayan (80) boz guguk kuşları ise kimlere kötü kader yazıldığını haber verip onları üzüntüye salarmış.

Üçüncü göğün altındaki yedi boğumlu demir kavağın tam ortasında tırnakları elmaştan, nefesi rüzgârdan iki kara kartal yaşarmış. Göğün derinliklerinin koruyucusu olan birbirine benzeyen iki kara kartal, ay kanatlı kuşları uçurtmaz, (90) Üç Altay'dan geçmek isteyen dört ayaklı hayvanları geçirmezlermiş. Ay kanatları ak bulut gibi iki kara kartal, alplar yollarını şaşırmasın, yiğitler dar çığırlardan geçmesin diye yolu tutar, (100) Altay'ın koruyuculuğunu yaparlar-mış.

Yedi boğumlu demir kavağın altında birbirine eş iki kara köpek uzanıp yatarmış. Yedi boğumlu demir kavağın altında nöbet tutan bu iki kara köpek, birbirine benzeyen iki demir zincirlerini şingiratarak yiğitleri yeraltı güçlerinin bulunduğu yola sapmasınlar diye

<sup>5</sup> Budak>Budak: TDK Türkçe Sözlük'te, "Ağacın dal olacak sürgünü; dalın gövde içindeki başlangıç yeri..." gibi anlamları verilen budak kelimesi, mitolojik manada soyun tekrar üreyeceği başlangıç yeri anlamına gelmektedir. Bu kelime Türkiye Türkçesine aktarılırken metnin bağlamına uygun olarak bazen olduğu gibi bırakılmış bazen "dal" olarak karşılanmıştır.

<sup>6</sup> Bay-terek: Hayat Ağacı.

uyarırlarmış. Yeraltı dünyasının hâkimi Erlik-Bey'in dünyasına bu iyi kalpli bahadırlar (110) geçmesinler diye iki dünyanın arasına uzanan birbirine benzeyen iki kara köpek azı dişlerini gıcırdatır, yaklaşanları hırlayarak uyarırlarmış. Azar ile Kazar adındaki bu iki kara köpek, yüksek seslerle uluyarak kötülerden, iyileri uzak tutarlarmış.

Yetmiş kollu mavi nehirden susuzluğunu gideren, yedi büyük dağ-kalenin ince otlarını yiyerek karnını doyuran, kızıl kara tüyleri olan Karış-Kulak adlı (120) değerli at, yedi tayganın eteğinde yer alan yetmiş kollu mavi nehrin kenarındaki yedi boğumlu demir kavağın altında güneşten korunarak durmuş. Karış-Kulak'ın doksan iki örgülü kuyruğu topuğundan aşağıya uzanıyor, yetmiş iki örgülü yelesi de (130) dizinden aşağıya uzanmıştır. Karış Kulak'ın binilen tarafında Ay, kamçı vurulan tarafında Güneş damgası varmış. Dört toynağı da nallı olan bu değerli atın, bütün sırt tüyleri, altın gibi parıldarmış. Makas gibi iki dik kulağını hareket ettirdikçe gökyüzündeki beyaz ve mavi bulutlar (140) oradan oraya hareket eder, birbirine eş iki kara gözü tutulmuş ay misali etrafı gözlermiş. Yarışçı soyundan bu değerli at, etrafından hızla geçen atlara yüksek sesle kişneyip, sesli bir şekilde silkinerek selam verir, demir kavağın altında güneşten korunarak durmuş.

(150) Yetmiş kollu nehrin kıyısında, yedi dağın kale gibi koruduğu vadide doksan köşeli, köşesinden hayvanların susuzluğunu gidebilmesi için su akan, muhteşem taş çadır varmış. Bu çadırın etrafında ay ve güneşin ışıklarını yansıtan altın sırlı, yüz köşeli çadırlar durmuş. Doksan köşeli muhteşem taş çadırın eşiği önünde, dokuz köşeli gümüş at çakı<sup>7</sup> varmış. Bu at çakı dünyanın merkezinde durmaktaymış. At çakının aşağı dünyaya inen alt ucuna Aybistan,<sup>8</sup> yukarı dünyaya uzanan (160) üst ucuna göğün tanrısı Üç Kurbustan<sup>9</sup> atını bağlarmış. Maaday-Kara'nın atını bağladığı at çakının tam orta kısmı ise yeryüzünde imiş.

(170) Güzel ülkesinin büyüüne kapılarak gaflete düşen ihtiyar Maaday-Kara, yetmiş kat pamuk yatağında, yetmiş kat pamuk yas-

<sup>7</sup> At çakı: At bağlanan direk. Altaylıların inancına göre üç katmandan oluşan (yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü) evrenin merkezinden geçen ve bu üç boyutlu dünyayı birbirine bağlayan eksen. Dünya Ağacı veya Kozmik Ağaç.

<sup>8</sup> Aybistan: Yeraltı Tanrısı Erlik-Bey'in diğer adı.

<sup>9</sup> Üç Kurbustan: Göyüzü Tanrısı Ülgen'in diğer adı.

tığında derin bir uykuya dalmış. Ay resimli altın işlemeli çarşafı, güneş resimli koyu renk yorganı olan yatağında altmış gün rahat etmiş, hiç kıpırdamadan yetmiş gün aralıksız uyumuş. Bu yetmiş günde şakağındaki tüyler beyazlamış ve akli başına gelene kadar huzur içinde uyumuş.

Ay gibi yüzü aydan parlak altına benzeyen, güneş gibi yüzü güneşten parlak gümüşe benzeyen, kadife kaşlı, kızıl maral otu gibi al yanaklı şanlı bahadırın eşi Altın-Targa, ocağın başında oturuyor, Maaday-Kara'nın muhteşem taş çadırında yaşıyormuş. Altın-Targa'nın elbisesindeki düğmelerin ışığından (190) insanın gözü kamaşıyor, bahadır gelinin güzelliğine Maaday-Kara'nın soydaşları hayran kalıyormuş. Altın-Targa'nın vadiye benzeyen geniş göğüsleri parıldıyor, çıplak tepeye benzeyen alını ışıltıyormuş. Beyaz dumana benzeyen ak davarın huzur içerisinde yayıldığını sanıp sevinen Maaday-Kara'nın eşi, ak yüzlü halkına (200) sağlıklı mı, esen mi diye bakmak için muhteşem taş çadırın dışına çıkmış. Tüyleri birbirine sürtünen binlerce hayvan Altay'da başıboş dolaşıyormuş. Başka milletlerin dilini bilmeyen halkı Maaday-Kara'nın ülkesini başsız bırakması sonucu etrafa dağılmış. Otlaklardan ayrılan malı, otuz tayga aşır gitmiş. Ormanları aşan halkı, yetmiş ırmak geçerek Altay'ı terk etmiş. Tüm bu olanları gören Altın Targa, "Önde gidip (210) gür otlaklarda otlayan, geride kalıp çorak toprağı yalayan benim malım; önde gidip yiyeceklerin en iyisini seçerek yiyen ve geride kalıp kazanları yalayan binlerce insan benim halkım," demiş.

Bu şekilde ah edip, sinirlenen Altın-Targa, derin uykudaki Maaday-Kara bahadırın kaba yerlerine (220) çivi, ince derisine çuvaldız batırıp onu uyandırmaya çalışmış. "Sen altmış gün dinlendin, beyaz malın sahipsiz kaldı! Sen yetmiş gün uyudun soydaşların sahipsiz kaldı! Senin hayvanların sahipsiz mi kalsın? Senin ak yüzlü halkın istediği yere mi göçsün?" (230) diyerek anlı şanlı Maaday-Kara'yı uyandırmayı başarmış.

Duyduklarına inanamayan Maaday-Kara, yatağından fırlamış, muhteşem taş çadırın dışına bakmış. Eliyle yüzünü ve başını ovuşturup "Aklımı mı kaybettim?" demiş. Gerinerek üstündeki uyuşukluğu atmaya çalışırken "Sarhoş mu oldum? Altmış gün dinlendim, (240) bu ne dinlenmedir? Yetmiş gün uyudum, bu ne uykudur?" diyerek hayıflanmış. "Zengin otlaklara malımı saldım, obalara halkı-

mı kondurdum!” diyerek hazırlık yapmaya başlamış. Altmış iki düğmeli geniş şalvarını alarak giyinmiş, doksan sıra çivi tabanlı dövme demirden kara çizmelerini ayağına geçirmiş. Altmış iki ay gibi parlak (250) altın sedef düğmeli kakım derisinden paltosunu, yetmiş iki güneş gibi parıldayan gümüş sedef düğmeli güneşlik paltosunu giymiş. Aya benzeyen yaldızlı altın sırmalı bronz borkünü alıp kuşanmış. Güneşe benzeyen yaldızlı altın süslemeli bronz kemerini (260) beline takıp altmış sekiz düğmeli altın nakışlı, bronz zırhı üstüne geçirmiş. Anlı şanlı alp, elbisesini giydikten sonra eşine dönüp “Ey-ey sevgili karım, altı tulum azık hazırla! Altay’ı altı defa dolaşıp beyaz malı durduracağım! Yeryüzünü yedi kere dolaşıp (270) halkımı bir araya toplayacağım. Otlaklara malımı salıp obalara halkımı tekrar konduracağım! Tepelik yerlere malımı salacağım! Barınaklara ilimi meskûn edeceğim!” demiş.

Altmış iki resimli altın dizgini eline alıp şaklatarak muhteşem taş çadırından çıkmış. Havada sallanıp şakırdayan altın dizginin sesini duyan azı dişli, karış kulaklı değerli at Kara-Kaltar, (280) ön ayaklarıyla eşinip arka ayaklarıyla coşmuş. Doksan iki örgülü kuyruğu topuğundan dökülüp yerleri süpürüyor, yetmiş örgülü yelesi dizinden aşağı sarkıyor, iki makasa benzeyen kulağı ile gökyüzündeki mavi bulutları oraya buraya savurup (290) ince dişleriyle Altay’ın otlarını çiğneyerek koşuyormuş. Dört toynağını oynatarak, boynundan kuyruğuna tüm sırtı parlayan azı dişli değerli at, muhteşem taş çadırın önündeki dokuz köşeli gümüş at çakının önünde kendisini bekleyen Maaday-Kara bahadırın yanına koşarak gelip durmuş.

Bahadır Maaday-Kara değerli Kara-Kaltar’ın başını gözünü sıvazlayıp altın dizginleri takmış. (300) Atın sırtı ile belini kaşağlayıp beyaz terliği<sup>10</sup> yaymış. Terliğin üzerine bronz-altın eyeri koyup elli kolanı sıkıca, doksan kolanı sayarak bağlamış. Kayışlardan örülmüş iki kat kemeri çekip kuyruk altından geçirmiş. Üç halkalı döşlüğü, göğüs altından çekerek eyeri bağlamış.

(310) Atını eyerleyen Alp, savaş zırhını kuşanmaya başlamış. Aysız geceye benzeyen kara mızrağını sırtına sıkıca bağlamış. Keskin pusat kılıcını beline takıp sivri uçlu siyah mızrağını arkasına almış. Yeşilimsi polat kılıcını sıkıca beline kuşanıp (320) sadağını omzuna

<sup>10</sup> Terlik: Eyerin altına konan ve atın terlemesini önleyen keçeden yapılmış örtü.

takmış. O değerli sadak içinde saksığan, savaş kemerinde kuzgun yuva kurabilirmiş. Mızrağının ucu ışık saçıyor, kılıcının ucu parıldı-yormuş.

Yetmiş yaşındaki ihtiyar bahadır, anlı şanlı (330) Maaday-Kara, içinden “Benim yağız atım, Kara-Kaltar kocadı, artık pastırmalık oldu. Ben, Maaday-Kara ihtiyarladım, ölüme biraz daha yaklaştım. Havlayıp gezen köpeğim de yok, iki köpeğim kocadı. Soyumu sürdü-recek oğlum da yok, karım ve ben, her ikimiz de ihtiyarladık. (340) Kuzgunun karası gibi olan başım, şimdi duman gibi beyazlaştı. Kılıç gibi keskin ve sert olan dişlerim, kuru budaklar gibi kırıldı. Tan yıl-dızı gibi parlayan ala gözüm, şimdi zayıfladı. Arkaya baksam yalnız kendi gölgemi görüyorum. Elimi kafama sürsem yalnız kendi kulak-larım var!”<sup>11</sup> diyerek çocuk sahibi olamayışına hayıflanmış.

(350) Anlı şanlı Maaday-Kara, kendi kendine böyle sızlansa da bahadırca görünüşü varmış: Kara kadife gibi kaşları, gür kara sakalı, sıra dağları andıran düz burnu, kuzey ormanına benzeyen kirpik-leri, iki gözü mavi yıldızlar gibi değerli saf altına benzermiş. Taş yanaklı, (360) tam bir kaya gibi başı varmış. Kızıl maral otu gibi yüzü canlıymış. Sağlam yapılı belinde elli aygır otlayabilir, geniş yay gibi sırtında altmış koyun sürüsü durabilirmiş. İki kürek kemiğinin arasında yüz kısrak saklanabilir, (370) onun iki gözü arasında kırk koç barınabilirmiş. Kızarıp akacak kanı, kesilip ölecek canı yokmuş, göğsü sanki çelikten, gırtlığı sanki taştanmış. Maaday-Kara bahadır dağ ruhundan, atı Kara-Kaltar su ruhundan yaratılmış. Küfürbazı kendine hiç sövdürmemiş, kötü günü hiç görmemiş, kürekli güçlü pehlivanlara ezilmemiş, (380) diz çökerek kimseden aman dileme-miş, tanınmış bir bahadırılmış. Yiğitliği herkes tarafından bilinen bir kezer olan anlı şanlı Maaday-Kara, savaş zırhını giyinip savaş atını donatıp böylece sefere çıkmış.

“Ey-ey şimdi ben, çok malıma bakacağım, halkımı idare ede-ceğim,” diyerek ayaklarına üzengeye atmış. Aya benzeyen gemleri çekip atın dizginlerini düzeltmiş ve atını döndürüp binmiş. (390) Aya doğru döndüğünde Ay’ın gözü, Güneş’e doğru döndüğünde Güneş’in gözü tutulmuş. Azı dişli Kara-Kaltar, ön ayaklarıyla eş-

<sup>11</sup> Çocuksuzluğu bildiren epik yapı.

nerek, arka ayaklarıyla çoşarak, yeşil otları ezmeden, güzel rahvan gitmeye başlamış.

(400) Yüce yüce dağları, onların omuzlarına dokunmadan aşmış. Sayısız hesapsız kırlardan aşır sayısız hesapsız nehirlerden geçmiş. Yetmiş yüce tayga aşır doksan derin nehirden geçmiş. Ayın doğduğu yerde ala tayga, (410) güneşin doğdu yerde kızıl tayga, bu iki tayganın ortasına, yedi nehrin kavşağına yetip şimdi ulaşmış. Güneşin gözünü kapatan, kızıl dağın zirvesine azı dişli değerli Kara-Kaltar oynayarak tırmanmış. Bahadır Maaday-Kara, dağın bu tarafını otuz köşeli dokuz gözlü dürbünüyle gözetlemiş.

(420) Baktı gördü ki, Altay'daki altmış kağan onu görünce hareketlenmişler. Yeryüzündeki yetmiş kağan ve her şey harekete geçmiş. Onun topraklarında muazzam bir şenlik düzenleniyor, onun oturduğu bu ülkede büyük bir toy yapılıyor. (430) En iyi atlar, yarışa hazırlanmış. En güçlü yiğitler güreşe tutuşmuş. Çocukların oyun oynadığı yerlere nakışlı ipekler, gelin ve kızların yolları üstünde güzel ipekler seriliymiş. (440) Oygılık<sup>12</sup> çimenliğinde genç oğlanlar toplanmış oynuyor, Kıygılık<sup>13</sup> çimenliğinde genç kızlar toplanmış eğleniyormuş. Tayga boyunca et yığmışlar, deniz kadar içki depolamışlar. Bulut kadar koyun yatırıp kesmişler, yetmiş günlük şölen tertip etmişler. “Yetmiş günlük şölen” diyerek yiyip içer, (450) “Doksan günlük toy” diyerek eğlenirlermiş. Zayıf köpekler, et yiyerek yağlanıp kuyruklarını yukarı dikmiş, köle gibi görünen insanlar ellerini böğürlerine koyarak gezmişler. Altay'da böyle büyük şenlik olurken mal-davar başıboş olarak dolaşıyor, Maaday-Kara'nın halkı yiyip içiyormuş. Maaday-Kara'nın bir oğula sahip olmasını tüm kağanlar kutlamış ancak şanlı bahadırın bundan haberi yokmuş.

Maaday-Kara, neden toy kurulduğunu anlayamadığından kır başını sallayıp (460) “İki nesil boyunca halkım eğlenemedi. Kendini bildi bileli benim adamlarım gezemedi. Bu ne iştir böyle? Bu ölüm öncesi ihtiyarın mutluluğu mu? Bu gençlerin hediyesi mi?” diyerek düşünmüş.

Yedi kat kapaklı Ay Sutrasını<sup>14</sup> çıkarıp her şeyden haber veren

<sup>12</sup> Oygılık: Mitik bir yer adı.

<sup>13</sup> Koygılık: Mitik bir yer adı.

<sup>14</sup> Sutra/Sudur: Kahramanın kendi kaderi ve yeryüzünde meydana gelecek olayları haber veren mucizevi kitap, fal kitabı.



bu altın kitabı okumaya başlamış. (470) Ancak bir şey anlayamamış ve Altay, boş bir karanlığa gömülmüş. Şanlı bahadır oturup şöyle düşünmüş:

“Yeryüzünde yetmiş kağan var, onların yurtlarını ben bilirim. Altay’da altmış kağan var onların yurtlarını ben bilirim. Yeryüzünde yetmiş kağanı yenen kişi benim! Altay’da altmış kağanın (480) en büyüğü benim. Benim korktuğum hiçbir kağan yok! Yalnızca bir kötülükten, yer ile göğün bileştiği yerde, yetmiş tayganın arasında Cer-Cumar’ın<sup>15</sup> eteğinde koyu-boz at sırtında gezen Kara-Kula kağandan ben biraz korkarım...”

(490) Eski çağlardan çok önce, ben iki yaşıma girdiğimde, eski çağdan da eski zamanda, ben on yaşıma girdiğimde, ben ondan biraz korkmuştum. Atım zayıflayıp kesimlik olduğunda, ben ihtiyarladığımda, (500) “O, Altay’ımı yıkıp mal-davarımı alıp öç alıp boy ölçüşmeye gelecek mi?” diye düşünüp üzülererek Kara-Kula’nın toprağını otuz köşeli, dokuz gözlü dürbünüyle dikkatle gözetlemeye başlamış.

O böyle gözetlerken, güneşten yanmaz kızıl dağlar parıldıyor, sıcağın yanmaz ala kayalar (510) ışık saçıyormuş. Çıplak demir ova Kara-Kula’nın toprağı, kabuksuz demir kavak bu toprağın ağacıymış. Bu Kara-Kula Kağan, yeryüzünde ne varsa alıp yiyor, yetmiş kağanı elinde tutuyormuş. Altay’da her şeyi ele almış. Halkın terini ve (520) onların gözyaşlarını fıçıya doldurup içiyormuş. İnsanların kanını fıçılara doldurup hepsini yutuyormuş. Şeytan, ne varsa yiyip yeryüzünde ağalık ederek yetmiş kağanı esir etmiş. Tüm Altay’a ağalık ederek oradaki halkı köle yapmış.

(530) Kara-Kula Kağan, yedi kat yeraltından Erlik-Bey’in sevimli kara kızı, Abram-Moos Kara-Taacı’yı ayın olmadığı dünyadan aylı güneşli Altay’a getirerek onunla yaşıyor, güneşin olmadığı dünyadan güneşli ve aylı dünyaya zorla gelin getirerek (540) yedi yıldır onunla aynı yastığa baş koyuyormuş. Yedi kat yerin altında olan her şeyi Erlik-Bey’in sevimli kara kızı, yeryüzünde olanları da koyu-boz ata binen Kara-Kula Kağan bilirmiş.

Kara-Kula Kağan, Maaday-Kara bahadırın ak mal ve davasını çalayım, onun Altay’daki toprağını alayım diye düşünmeye başlamış

<sup>15</sup> Cer-Cumar: Karşılıklı iki dağın birbirine ulaştığı noktadaki bir tür kapı.

ve içinden (550) “Maaday-Kara bıçaksız kan emer, onun malını kesmek için çalayım. O, kamçısız yorga ata biner,<sup>16</sup> onun halkını esir edeyim,” diyerek ata binen kağan: “Onun devletini yıkacağım!” diyerek Altay’a doğru sefere çıkmış.

Kara-Kula Kağan, yetmiş tümenlik ordu ve (560) altmış tümenlik bahadır toplayarak kuzgun gibi kara askerleri, ak duman gibi halkı ve kurda benzeyen bahadırları ile kendi yurdundan yola çıkmış. Kara-Kula Kağan, altı gün Altay’da, yedi gün yeryüzünde at sürmüş. Atın nefesi ak duman, (570) alpın yüzü kızıl yangın gibi uzaktan parıldamış. Düşman taygayı dağı aşırıp yolu yarılamış olarak geliyormuş.

Bunu gören Maaday-Kara, rahat oturamamış. İki nesil süresince ağlamamış olan şanlı kağanın iki gözünden yaşlar akmış. (580) Kendini bildi bileli kimsenin önünde eğilmemişken yüreği sızlamış. Anlı şanlı Maaday-Kara, “Atım zayıfladığında mal-davarım Kara-Kula’ya azık mı olacak? Ben yaşlandığımda halkım bu şeytana esir mi düşecek? Benim kocamış atım, yedeklik toy gibi mi gezecek? İhtiyar, ölüme yüz tuttuğunda (590) köle olup ölecek miyim?” diye düşünüp her iki gözünden yaşlar akmış ve kendi kendine:

“Eğer şimdi öleceksem, mavi denizin sahilinde öleyim. Eğer bahadır olarak yaşayacaksam, güzel dağlarımın eteğine varayım. Evimin olduğu yere döneyim, memleketime gideyim!” diyerek karara varmış.

(600) Azı dişli güzel atı Kara-Kaltar’ı, ayın doğduğu yöne çevirip aceleyle eve doğru sürmüş. Atın neresine gelirse gelsin vurarak dizginlerini düzeltmiş ve kara tayganın zirvesinden atın dizginlerini salmış. Barış zamanında hiçbir yere zarar vermeyen bu değerli at, savaş zamanı olan bu zamanda (610) ön ayaklarıyla teptiği yerden ucu sivri dağları, arka tabanlarıyla teptiği yerden yumuşak eğimli dağları parçalamış. Nereye ayak bastı ise oradan çamurlu kara sular fışkırmış, teptiği yerler yarılıp dumanlar çıkmış.

Maaday-Kara, saf kumlu Altay’ına iki günde ulaşıp, (620) çingirakların yankılandığı Altay’ına güneşin doğuşuna yakın yetişip gelmiş. Altın taşlı Altay’ına yaydan atılmış ok gibi ulaşan şanlı bahadır, ata gibi saygı duyduğu dağı görünce değerli atının dizginlerini salmış.

<sup>16</sup> Bıçaksız kan emmek ve kamçısız ata binmek: Kahramanın (burada Maaday-Kara) mutlu ve zengin olduğunu anlatan epik form.

Maaday-Kara, memleketine döndüğünde toprağı ona daha bir güzel görünmüş. Guguk kuşları devamlı ötüyor, onların ahenkli sesi her tarafı kaplıyormuş. (630) Yeşil yapraklı sedir ağaçları yapraklarını dökmüş sallanıyor, onun altın taşlı Altay'ı huzur içinde duruyormuş. Ak dumana benzeyen beyaz mal ve davarı gözüne eskisinden daha çok ve daha huzurlu görünmüş. Gümüş taşlı Altay'ı güneş ışığında parıldıyormuş.

(640) Halkının yaptığı eğlence daha yeni bitmişken demir çakının dibine Maaday-Kara'nın değerli atı kuş gibi uçup gelmiş ve bindiğı atın soluğı siyah duman gibi yere ağmış. Bahadırın yüzü kırmızı alev gibi yanıyormuş. Altmış seyis, atını almak için, (650) yetmiş yiğit, şanlı bahadırın koltuğuna girmek için koşup gelmiş. Yetmiş bahadır bir sıraya, altmış alp omuz omuza durmuş. Altmış alp seyis ile şanlı bahadırın kolundan tutan yetmiş kezer, yüksek sesle hep bir ağızdan bağırmaya başlamışlar:

(660) "Ey-ey bahadırımız, Maaday-Kara şimdi dinle, kağan yerine bir kağan doğmuş. Senin saygın hanımın Altın-Targa, oğlunu beşiğe koydu. Halkın, çocuğun şerefine toy düzenledi, lakin çocuğa ad vermedi, babasının gelmesini beklediler!"

(670) Maaday-Kara şöyle karşılık vermiş:

"Altmış birbirine benzeyen seyis benim atımı tutacağına beyaz yosun taşıyıp yığsın! Yetmiş birbirine benzeyen hizmetçi, benim koluma gireceğine beyaz söğüt dalı kesip getirsin!"

Onun bu emirleri üzerine altmış bahadır "Hayhay," diyerek geri dönüp gitmiş. (680) Yetmiş kezer "Peki," diyerek omuz omuza koşmuş. Kahverengi taygaya benzeyen altın kapıya bir elinde bronz eyeri tutup altı köşeli ak kılıcına dayanarak yürümüş. Doksan camız derisinden dokunmuş otuz gözlü terliğı elinde tutup, üç kuyruklu altın saplı kamçısını ak bileğine dolayan (690) şanlı bahadır, altın eşikten içeri girmiş.

Maaday-Kara, sevgili hanımı Altın-Targa'ya bir başka görünmüş. Şanlı kağan üzüntüsünden kararmış, güneşe benzeyen surati kederden koyulaşp (700) göle benzeyen gözleri kan çanağına dönmüş. Sivri uçlu kayalara benzeyen dişlerinden beyaz kıvılcımlar saçıyormuş. Bahadırın yüzü değişmiş, önceki halinden bir iz bile kalmamış. Canlı yüzü alevden daha kırmızı, (710) sert temiz alnı kandan

daha kızıl görünüyormuş. Hanımı Altın-Targa şaşırıp ne diyeceğini bilememiş:

“İki nesil boyunca biz kağanla mutlu yaşıyorduk. Bu nesle kadar biz bahadırla dostluk içindeydik. O hayvan ve kuşları avlayıp Altay’ına döndüğünde, (720) beyaz yüzü ay gibi ışık saçardı. Yüzü her zaman açık ve ışıklıydı. O savaş için sefere çıkıp yurduna döndüğünde yağız yüzü güneş gibi ışık saçardı. O eve girerken gülümserdi. Ben ona bir oğul doğurmuşum, o niçin böyle üzüntülüdür?” diye düşünmüş.

Altın-Targa, eşini böyle görünce (730) sakince ocağın yanına oturmuş. Anlı şanlı bahadır eşikten ocağa gelinceye kadar hanımı Altın-Targa’ya “Ey-ey karıcığım, çocuk doğarken onda hangi alametleri gördün?” diye sormuş. Hanımı Altın-Targa:

(740) “Ey-ey kağan, onun iki küreği ortasında baş parmak büyüklüğünde kara bir ben vardı. Tüm göğsü baştan aşağı saf altındı. Tüm sırtı boydan boya saf gümüştendi. Doğduktan iki gün sonra ‘Anne!’ dedi. Ayaklarıyla kundağı tepip altı günden sonra ‘Baba!’ dedi. (750) Ağaç beşiğini tekmeleyerek dağıttı. Doksan kulaçlık memeden süt emerse sakinleşip rahat uyur. Yetmiş kulaçlık memeden süt emerse tepinip bağırarak yatar. Doğduğunda sol elinde dokuz köşeli siyah bir taş vardı. Dünyaya gelirken sağ elinde yedi köşeli boz bir taş vardı. O, göbeksiz ve karnı düz olarak doğdu. Kaşları birbirine bitişikti. (760) Altmış pars derisini ayaklarıyla tepip dağıtır, yetmiş öküz derisini yere atarak şımarırdı. Ona henüz ad vermedim, atasının dönmesini bekledim,” demiş.

Bunu duyan Maaday-Kara, sallana sallana gidip evinin baş köşesine (770) sakince çömelip oturmuş. Yukarı bakan gözlerini aşağıya indirmeden kederlenip, aşağıya bakan gözlerini yukarı kaldırmadan oturmuş. Güneşte yanmaz kızıl yüzü gülümseyip sevinmemiş, ay ışığında yanmayan ala kaya gibi gözleri parlayarak bakmamış. Severecek aldığı eşi, Altın-Targa şanlı bahadırın halinden (780) bir şey anlayamayarak şaşırıp üzülmüş.

Altın-Targa, “Acıktın mı Maaday-Kara? Artık yemek hazırdır. Susadın mı Maaday-Kara? Aracan-Korocon<sup>17</sup> içkileri hazırdır,” deyince

<sup>17</sup> Aracan-Korocon: Sarhoşluk veren bir içki.

Maaday-Kara sanki sağır olup hiç ses çıkarmamış. Sanki kör olup gözünün ucuyla bile eşine dönüp bakmamış.

(790) Altmış pehlivan bahadır, omuzlarında beyaz yosunlarla geri dönerken, yetmiş büyük kezer beyaz söğüt dallarını yerlerde sürüyerek gelmiş. Altmış zaysanın<sup>18</sup> başı, baş zaysan gelerek “Ey benim kağanım, ben sana elçi olarak geldim. Üç semanın dibinde, kara tayganın başında (800) yetmiş aygırlık yılkinın tam ortasında al atların yılıkısında baş çeken kırmızı renkli aygırın malından dört kulaklı boz kısırak, açık boz bir tay doğurdu. Bu tay, altı kulunun bulunduğu yere zıpladı. Öyle çiftledi ki altı kulunun kafasını yardı. Bu tarafa zıpladı beş kulunu daha çiftleyip kafasını yardı. (810) Anasıyla birlikte on iki kısağın memesini sonuna kadar emip oraya buraya koşuyor. Bu yaramazla ne yapalım, bunu sormak için geldim ben,” demiş.

Baş zaysanın söylediklerini dinleyen Maaday-Kara, ölüm saçan yüz çentikli okunu alıp bu muhteşem oku yüz çentikli yayına takarak fırlatmış. Atılan oktan yer titreyip Altay’ın üstü sarsılmış. (820) Bahadırın attığı ok yetmiş tayga arkasında al atlardan oluşan yılıkdaki açık boz atın kırmızı al tayının tüysüz koltuğundan yalayarak geçmiş. Tüysüz koltuklarını koklayan açık boz at, “Bu ne beladır bana yeryüzünde, Maaday-Kara!” diye bağırarak sendeleyip yere yığılmış. (830) Maaday-Kara o tarafa yönelmiş. Altın saplı toñrak bıçağını<sup>19</sup> çıkarıp yere yığılan tayın karnını yarararak altmış arşınlık bağırsağını çıkarmış. Sonra geri kalan etler için “Bu etler, köpek ve kuşlara yem olsun,” diyerek orada bırakmış.

Altmış arşınlık bu bağırsağı hanımının iki memesindeki süt ile doldurmuş. Ak yosunu yere serip (840) oğluna döşek, beyaz söğüdü büküp evladına beşik yapmış. Altmış pars derisinden kundak, yetmiş deve derisinden kayış, kara su samurlarının derilerini seçerek ikiye katlayıp yastık yapmış. Temiz samur derilerini seçip düzelterek oğlunun altına sermiş. (850) Büyük, uzun çukura benzeyen beşik yapıp bahadır oğlunu içine koyan Maaday-Kara, oğlu ile beşiği kucaklamış. İçi sütle dolu bağırsağı koluna dolayıp güneşin gözünü kapatan kahverengi dağın zirvesine doğru yönelmiş.

(860) Bahadır Maaday-Kara kapıdan çıkarken hanımı Altın-Tarğa’nın, iki gözünden akan yaşlar, iki kara nehir olup kapının eşiğinin-

<sup>18</sup> Zaysan: Boy beyi.

<sup>19</sup> Tonrak: İkiye katlanabilen sihirli bıçak.

den akmış. İki memesinden akan süt, birbirine benzeyen iki ak göl olup çadırın köşesinden akmış. Güzel kadın, ağlayıp sızlayarak otururken (870) anlı şanlı Maaday-Kara, dokuz katlı kara tayga zirvesine yönelmiş. Yüce kayanın başında dört kayın ağacının altına oğlunun beşiğini asıp:

“Bu kara tayga baban olsun, balam! Bu dört kayın ağacı annen olsun, balam!” dedikten sonra (880) dört kayının suyu bahadır çocuğun ağzına günde bir damla aksın diye kavisli bir oluk yapmış. Altmış arşın uzunluğundaki bağırsaktan çocuğun ağzına günde bir damla akacak şekilde bağırsağı kayın ağacının dalına asıp (890) “Eğer ölürsen, kemiklerin burada kalsın! Eğer büyürsen, ayak izlerin vatanında kalsın! Başına saç veren Bay-Altay, yardımcın olsun! Baldırına et veren sık yapraklı kayın ağacı, sana kut versin! Koyu-boz olup yenilmektense kuruyup ölmek daha iyidir! (900) Kara-Kula’ya köle olmaktansa sefil olmak daha iyidir!” demiş. Ağlayıp sızlayarak oğlunun beşiği başında oturan er alpın üzüntüden dizleri titriyor, iki gözünden dökülen yaş akıp eteğini dolduruyormuş.

Bir zaman oturduktan sonra dudağını ve dişlerini sıkarak iyice düşünüp karar vermiş. (910) Kara tayganın zirvesinden inip altın sırlı çadırına yaydan atılmış ok gibi gelmiş. Altın kapıları açtığında hanımı orada oturuyormuş. Ağlayıp sızlamaktan, güzel kadının iki gözü ve durmadan süt sığığundan iki memesi şişmiş. (920) Her iki gözünden akan yaşlar iki kara nehir olup çadırın eşliğinden akıp gitmiş. İki memesinden akan sütü sanki iki ak göl olup çadırın eşliğinden akıp iki büyük vadiyi doldurmuş.

Bunu gören Maaday-Kara hanımını teselli etmek için “Sevgili hanımım, (930) kederlenmeyelim! Kazanı ateşe koy. Bırak elveda kazanı olsun. Ayrılık şöleni olsun. Aracan-Korocon içkilerini al gel. Bizim gözü doymaz oğlumuzun şimdi kara taygalar babasıdır. Dört sık yapraklı kayın ağaçları annesidir. Üzerimize, Altay’a savaş geliyor! Toprağımıza acı ölüm ve yıkım geliyor,” demiş.

Bahadır yiğidin hanımı (940) Altın Targa, arka tarafa dönüp acısını bastırmış, önüne dönüp bronz kazanı ateşe koymuş. Güneşte ışıdamayan kahverengi dağa benzeyen demir dövme tajuuru,<sup>20</sup> ay ışığında yanmayan ala taygaya benzeyen altın tajuuru getirip ver-

<sup>20</sup> Tajuur: Deriden yapılmış kap, matara.

miş. Yüz devenin etini kaynatıp (950) yüz öküzün etini pişirmiş. Yüz kırsrağın etini bir tepsiye koyup dağ gibi et doğramış. Yüz tajuurda sert içkiyi birlikte masaya koymuş.

Ünlü bahadırları çağırıp genç kadınları davet etmiş. Nehir gibi içki getirmiş. Altın giysili alplar, (960) yiyip içmeye başlamışlar. Yedi gün içip dokuz gün eğlendikten sonra Maaday-Kara, yoldaşlarına, “Bırak ayrılık kazanı olsun, ey ey delikanlılar. Bırak ayrılık şenliği olsun, sevgili bahadırlar. (970) Kara-Kula Kağan yeryüzünde kağanlık ediyor. Hanımı Kara-Taacı yerin altındaki tüm olanları biliyor. Bizim gözle göreceğimiz tek oğlumuzu, kimse ona söylemesin! Oğlum, eğer ölürse kemikleri Altay’da kalsın! Sağ kalırsa, kendi vatanında büyüsün! Kara-Kula Kağan mutlaka mal ve davarımı çalacak, benim Altay’ımı elimden alacak!” demiş.

(980) Bir zaman sonra beyaz mal ve davarı meleyerek ahır yerine, halk bağrıarak göç yerine gelmiş. Ölü dalları sürükleyen sert rüzgâr esip, dik duran ağaçları kıran soğuk düşmüş. Vadiyi koyu bir duman kaplamış, dağ başlarında kızıl duman kaynamış. Şakır şakır yağmur yağıp (990) keskin bir rüzgâr esmiş. Mavi nehrin kıyıları ve kale-dağların boğazları, yedi karış buz tutup çatlamış. İki birbirine benzeyen altın guguk kuşu sessizleşip uyuyuvermiş; birbirine benzeyen iki siyah kartal heyecanla ötüşüp; birbirine benzeyen iki kara köpek (1000) yüksek sesle havlamaya başlamış.

Bir zaman sonra atın soluyuşu ak duman gibi ayın gözünü, alpın yüzü kızıl yangın gibi güneşin yüzünü kapatmış. Uçsuz bucaksız vadileri dolduran askeriyle, kuzgun gibi halkıyla, koyu boz atı derinden soluyup (1010) kendisi ise savaş naraları atarak Kara-Kula Kağan gelmiş.

Pisboğaz Şeytan Kara-Kula’nın hilale benzeyen ağzı cehennem gibi yüz atı yutup geçiyor, keskin kaya gibi azı dişleri yüz bahadırı yüzüp yutuyormuş. Yeryüzünde ezmediği kalmayıp yetmiş kağanı esir almış, Altay’da yenmediği kalmayıp altmış kağanı esir tutmuş. (1020) Kızarıp akan kanı, kesilip ölecek canı yokmuş.

Sırtındaki mızrağın temreni güneşli orman gibi parıldıyor, eline aldığı kılıcın ağzı üç dağ gibi ışıldıyormuş. Göllere benzeyen keskin gözleri, masmavi çakıp hilale benzeyen ağzı cehennem gibi (1030) kıpkırmızı açılmış. Bağıra çağıra Maaday-Kara’nın Altay’ını istila etmeye başlamış.

## KAYNAKÇA

Aça, Mehmet (2000a). 'Köne Epos' (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerindeki 'Âşıklara Mahsus Evlilik' Konusunun Kaynaklarından 'Alplara Mahsus Evlilik'. *Millî Folklor*. S. 47 (Güz), s. 11-22.

\_\_\_\_\_ (2000b). Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri. *Millî Folklor*. S. 48 (Kış), s. 5-17.

\_\_\_\_\_ (2003). Türk Kahramanlık Destanlarının Öksüz-Yetim Bahadırları. *Millî Folklor*. S. 58 (Yaz), s. 67-75.

Aça, Mustafa (2011). Altay Türklerinin Destanlarındaki Ölüm Teması Üzerine Bazı Tespitler. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 59 (Güz), s. 1-20.

Artun, Erman (2009). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Atnur, Gülhan (2010). Sibirya'daki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 55 (Güz), s. 51-70.

Bars, Mehmet Emin (2018). Maaday-Kara Destanı'nda Şamanist Dünya Tasarımı. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 22 (Sonbahar), s. 317-336.

Bashirova, Güneş (2011). Maaday-Kara'dan, Bin Hüzünlü Haz'a Metinlerarası Düzlemde Yolculuk. XX. *Uluslararası Kıbatak Edebiyat Sempozyumu Tarih ve Mekân/Zaman Bağlamında Türk Edebiyatı (Bilecik, 25-27 Nisan 2011)*, haz. Metin Turan ve Kafiye Yinanç, KIBATEK Yayınları, s. 261-270.

Bayraktar, Zülfikâr (2014). Altay Türklerinin Destanı Maaday Kara'da Kadın Kara Şaman Tipi Bağlamında Abram Moos Kara Taacı Karakteri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler. *Siberian Studies*. S. 2/5, s. 1-24.

Bekki, Salahaddin (2002). Altay-Türk Destancılık Geleneği ve Maaday-Kara Destanı. *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt III, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 569-579.

\_\_\_\_\_ (2003). Merkez Simgeçiliği ve At Çakı. *Folklor/Edebiyat*. S. 35, s. 181-184.

\_\_\_\_\_ (2004). Türk Halk Anlatılarında Ölüm Ruhu Motifi. *Millî Folklor*. S. 62 (Yaz), s. 53-66.

\_\_\_\_\_ (2007). Maaday-Kara Destanı. Elazığ: Manas Yayıncılık.

\_\_\_\_\_ (2016). Dedem Korkut Kitabı İle Altay Destanı Maaday-Kara Arasındaki Tarihî-Genetik Bağ. III. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi*



[*Dede Korkut ve Türk Dünyası*] (Çeşme-İzmir, 19-23 Ekim 2015). *Bildiriler Kitabı, Cilt 1*, haz. Metin Ekici vd. İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, s. 275-284.

Canbulat, İbrahim (2015). Altay Destanı “Maaday-Kara”da Yeme-İçme Üzerine. [https://gulevisafranbolu.wordpress.com/2015/06/01/altay-destani-maaday-karada-yeme-icme-uzerine] ET. 27.05.2017.

Çiftoğlu, Arzu (2003). Maaday-Kara’da Sentaktik Paralelizm. *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları (Kaf Dağının Ötesine Varmak, Günay Kut Armağanı I)*. Vol. 27 / I, s. 305-312.

Çobanoğlu, Özkul (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çoruhlu, Yaşar (2016). Sanat Tarihi’ne Yansımalarıyla Altay Destanı Maaday Kara’da Mitsel Motifler. VI. *Uluslararası Köroğlu Sempozyumu / Köroğlu ve Türk Dünyası Destan Kahramanları (Bolu, 10-12 Ekim 2016) Bildiri Kitabı*. haz. Azize Aktaş Yasa ve Faruk Öztürk, BAMER Yayınları, s. 783-816

Dağ, Hasan (2008). Altay Türklerinden Bir Destan “Maaday-Kara”. *Korkut Ata Dil, Edebiyat ve Kültür Dergisi*, S. 6 (Güz), s. 51-52.

Dağlı, Ahmet (2008). Maaday-Kara Destanı, Hazırlayan: Dr. Salahaddin Bekki, Manas Yayıncılık, Elazığ, 2007, 589 s. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S. 2 (Kış), s. 512-516.

Dilek, İbrahim (1997). Altay-Türk Kayçılık Geleneği İle Türkiye’deki Âşık Tarzı Şiir Geleneği Arasındaki Benzerlikler. *Sibirya Araştırmaları*. haz. Emine Gürsoy-Naskali. İstanbul: Simurg Yayınları, s. 195-203.

\_\_\_\_\_ (1998). Altay-Türk Kayçılık Geleneği ve Kayçı N. U. Ulağışev. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 5 (Bahar), s. 309-361.

\_\_\_\_\_ (2002). *Altay Destanları I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

\_\_\_\_\_ (2007a). *Altay Destanları II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

\_\_\_\_\_ (2007b). *Altay Destanları III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

\_\_\_\_\_ (2007c). *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yayınevi.

\_\_\_\_\_ (2010). Sibirya Türk Destanlarında Kahramanın Yeraltı ve Gök-yüzü Dünyalarıyla İlişkileri Üzerine Bazı Tespitler. *Millî Folklor*. S. 85 (Bahar), s. 46-56.

Duymaz, Ali (2008). Türk Folklorunda Dış Ruh Tasarımı. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 45 (Bahar), s. 1-22.

Efremova, Maria ve Gilg-Ludwig, Ruth (1999). *Maaday Kara, Altaier Heldenepos*. Frankfurt am Main: Haag und Herchen Verlag.

Elcan, Abdullah (2016). *Altay Türkçesi İle Türkiye Türkçesinin Karşılaştırmalı Ses ve Şekil Bilgisi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Ergun, Pervin (2009). Altay Destanlarında Tayga, Kutlu ve Kutsuz

Ağaçlarla İlgili Terimler Üzerine. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. S. 27 (Bahar), s. 75-79.

Gökdağ, Bilgehan Atsız ve Kemal Üçüncü (2007). *Başlangıcından Günümüze Türk Destanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Gürsoy-Naskali, Emine (1999). *Altay Destanı Maaday Kara*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Harvilahti, Lauri (2000). Altai Oral Epic. *Oral Tradition*, S. 15/2, s. 215-229. [[http://journal.oraltradition.org/files/articles/15ii/3\\_harvilahti.pdf](http://journal.oraltradition.org/files/articles/15ii/3_harvilahti.pdf)] ET: 27.05.2017.

Helilov, Penah (1994). *Türk Halglarının ve Şergi Slavyanların Edebiyatı*. 3. bs., Bakü: Maarif Neşriyyatı.

Hüseyinova, Nezaket (1999). “Ural Batır”, “Kitabi-Dede Qorqod” ve “Maaday-Kara” Eposlarında Qedim Türk Meişet Tesvirleri, *Millî Folklor*. S. 43 (Güz), s. 34-36.

Kaba, Ali (2011). *Altay, Tuva, Hakas ve Şor Destanlarında At Motifi Üzerine Bir İnceleme*. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kayıpov, Sulayman T. (2009). *Folklor Üzerine Yazular*. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Marazzi, Ugo (1986). *Māday Qara An Altay Epic Poem*. Naples: Istituto Universitario Orientale Dipartimento Di Studi Asiatici.

\_\_\_\_\_ (1988). Il poema epico Maday Qara e la sua importanza per lo studio dei rapporti tra epica e sciamanesimo. *Studi Eurasiatrici in Onore di Mario Grignaschi*. (Venedik), s. 131-139.

Nerkiz, Mustafa (2018). Maaday-Kara Destanı'nda Bilgi, Akıl ve Mutluluk İlişkisi. *İdil Dergisi*. S. 43 (Mayıs), s. 301-307.

Özgür, Can (2001). Altay Destanı Maaday Kara'da Atlar. *Türk Kültürü*. S. 463 (Kasım), s. 683-696.

Plitçenko, Aleksandr (1995). *Maaday-Kara, Altayskiy Gereoiçeskiy Epos*. Gorno-Altaysk.

Polat, İrfan (2017). Maaday-Kara Destanı ve Battal Gazi Destanı Üzerine Mukayeseli Bir Okuma. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 59, s. 367-388.

\_\_\_\_\_ (2018a). Altay, Şor, Tuva, Hakas ve Yakut Türklerinin Destanlarında Selamlaşma Geleneği, *Selamlaşma. haz. Emine Görsoy Naskali*. İstanbul, s. 83-243.

\_\_\_\_\_ (2018b). Altay, Şor, Tuva, Hakas, Nogay, Başkurt ve Yakut Türklerinin Destanlarında Gülme ve Mizah. *Gülme Kitabı. haz. Emine Görsoy Naskali*. İstanbul, s. 21-153.